

DOI: 10.7596/taksad.v7i5.1920

Citation: Gültekin, A. (2018). "Muhammed b. Gazi'nin, Ravzatu'l-Ukul adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme. Journal of History Culture and Art Research, 7(5), 831-834. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i5.1920>

"Muhammed b. Gazi'nin, Ravzatu'l-Ukul adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme

A Review on Ravzat al-Uqul by Muhammad b. Ghazi

Aladdin Gültekin¹

Abstract

Poetry and story have long been an important and effective methods to express the feelings and thoughts in terms of language and literature. Muhammed b. Gazi el-Malatyavi applied this method in his book called Ravzat al-Uqul, which contains ninety-six stories in Arabic and Persian. In every story, the number of couplets and parables differs. Not limited to a certain period, the couplets are belong to poets in every periods of Arabic and Persian literature. The poems which are given as examples are chosen according to the main theme, to the extent that they can be used as a title of the story. They include advice to have a positive impact on the characters. Also they does not contain any complicated word and phrase.

Keywords: Muhammed b. Gazi al-Malatyavi, *Ravzat al-Uqul*, Wisdom, Parable.

¹ Dr. Öğr. Üyesi Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türkiye. E-mail: aladdingultekin@hotmail.com

Öz

Dil ve edebiyat açısından şiir ve hikayeler, öteden beri insanların maksadını anlatmak istedikleri önemli ve etkili bir yöntem olmuştur. Muhammed b. Gâzî el-Malatyavî de bu yöntemi *Ravzatu'l-'uqûl* adlı eserinde uygulamıştır. Arapça ve Farsça çok sayıda şiir ve meselin bulunduğu bu eserde doksan altı hikâyeye yer almaktadır. Her hikâyede beyit ve mesel sayısı aynı olmayıp değişim göstermektedir. Beyitler Arap ve Fars edebiyat tarihinin bütün dönemlerine ait şairlere ait olup, belli bir dönemle sınırlandırma olmamıştır. Örnek verilen şiirler, hikâyenin başlığı olabilecek derecede ana temaya uygun seçilmiş, kişilerin karakterlerini olumlu yönde etkileyecek kadar tecrübe ve öğüt içermektedir. Ayrıca anlaşılması zor kelime ve terkip içermemektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhammed b. Gâzî, el-Malatyavî, Ravzatu'l-'uqûl, Hikmet, Mesel.

Ravzatu'l-'uqûl

Ecdadımızın bize bıraktığı eserlerin büyüklüğü ve değeri gözlerimizi kamaştırmaya devam etmektedir. Anadolu coğrafyasını yurt edinen ecdadımız hiç kuşkusuz onu imar ettiği gibi özellikle de ilim ve edebiyatta kıymetli eserler vermek suretiyle gelecek kuşaklara miras olarak bırakmaya büyük önem vermişlerdir. Özellikle fethettiği coğrafyada konuşulan dillere hâkim olarak nice değerli alimler yetiştirmişlerdir. Bu kıymetli bilim adamlarından biri de Muhammed b. Gâzî el-Malatyavî'dir. Malatyavî, Selçuklu devletinde vezirlik görevinde bulunmuş, aynı zamanda eserleriyle öne çıkmış bir alim ve devlet adamıdır.

Malatyavî, anadili Türkçe ile birlikte ileri derecede Farsça Arapça bilgisine sahip bir şahsiyettir. XII. yüzyılın sonları ile XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Malatya'da yaşamış olan Muhammed b. Gâzî el-Malatyavî, gerek şahsı gerekse *Ravzatu'l-'uqûl* adlı eseri günümüz ilim dünyasında son zamanlarda eseri ve kendisi hakkında yapılan çalışmalar ile tanınmaya başlamıştır.

Tanıtımını ve kritiğini yapacağımız eser, onun hacimli ve en değerli eserlerinden biri olan *Ravzatu'l-'uqûl*'dur. Eserin dili her ne kadar Farsça olsa da içindeki Arapça ve Farsça şiir, mesel ve hikmetler bakımından Arap dili ve edebiyatı alanında araştırma yapacak kimseler için oldukça önemli bir çalışma alanına sahiptir. Zira içindeki Arapça yüzlerce şiir ve mesel örnekleri bu tespitemizi doğrulamaktadır. Müellif bu eserini kendisinden tamamlamasını talep eden Rukneddin Süleyman Şah'a takdim etmiştir. Kaynaklarda tespit edilen *Barîdu's-sa'âde* adlı günümüze ulaşmış ve yayınlanmış bir eseri daha bulunmaktadır. Kaynaklarda geçmeyen ancak *Ravzatu'l-'uqûl* adlı eserde müellifin ifadesi ile öğrendiğimiz *Murşidu'l-kuttâb* adlı bize kadar ulaşmayan bir eseri daha vardır.

Ravzatu'l-'uqûl, müellifin en hacimli eseridir. Eserin mukaddimesi hem yazarın hayatı hem de diğer eserleri bağlamında bilgi vermesi bakımından oldukça önemlidir. Eserin fabl özelliği taşıması dikkate değer bir husustur. Müellif eseri için kendinden önceki eserlerden daha değerli olduğunu bir tespit olarak eserin mukaddimesinde bizzat belirtmektedir. Eser kendisinden önce yazılan yapıtlardan etkilenme neticesinde kaleme alınmış, kısmen onlardan alıntılar yapılarak yazılmıştır.

Günümüzde *Ravzatu'l-'uqûl*'un tespit edilebilmiş iki nüshası bulunmaktadır. İlk nüsha Paris'te "Bibliothèque National"da 898 Suppl Pers'te kayıtlıdır. Bu nüsha, 16x23 cm ebadında, 411 varak olup ilk dokuz varakta on üç satır, geri kalan kısmında ise on yedi satır bulunmaktadır. Nüsha okunaklı nesih hatla yazılmıştır. Son dört sayfasının eksik olması sebebiyle ferağ kaydı yoktur.

Ravzatu'l-'uqûl'un ikinci nüshası, Liden H.S. Warner No: 539'da bulunmaktadır. Bu nüsha da yine okunaklı nesih hattıyla yazılmıştır. Eser 26x17 cm ebadında, 298 varak olup her sahife 18-19 satır şeklinde yazılmıştır. Paris nüshasındaki eksik olan ferağ kaydı Liden nüshasında bulunduğu için, Paris nüshasının eksik kısımlarının tamamlanmasına imkân vermektedir. Ferağ kısmında müstensihî zikredilmemiş ve 679

Sefer ayının 21. gününde tamamlanmıştır. Nüshada çok az hata bulunmaktadır. Bu nüshanın mukaddimesinin tam olması, müellif nüshasına yakın bir tarihte istinsah edildiği kanaatini uyandırmaktadır. Okumada kolaylık sağlamak için Arapça şiir ve mesellere yeterli olacak şekilde hareke konmuştur.

Muhammed b. Gâzî el-Malatyavî, *Ravzatu'l-'uqûl* adlı eseri 1963 tarihinde İran'da Muhammed Ruşen ve Ebu'l-Kasım Celil Pever tarafından tahkik ve şerh edilerek iç kapaktan itibaren 882 sayfa olarak yayınlanmıştır. Muhakkikler I-XX. sayfalar arasında esere bir mukaddime yazarak Muhammed b. Gâzî ve eseri hakkında bilgi verdikten sonra eserinin mevcut el yazma nüshaları, buldukları kütüphane, nüshaların özellikleri hakkında yukarıda değindiğimiz üzere ayrıntılı bilgi vermişlerdir. Daha sonra müellifin kendi eserinde yapmış olduğu bâblara uygun bölümlenmeler yapmak suretiyle kitabı tahkik ederek basıma hazırlamışlardır. Müellifin eseri muhakkiklerin tahkik yaparak yayınladıkları bu eserde beş ile beş yüz yirmi altıncı sayfalar arasında bulunmaktadır. Muhakkikler *Ravzatu'l-'uqûl*'un metni üzerinde sadece nüsha farklılığından kaynaklanan değişikliklere yer vermişler, bunun dışında herhangi bir izah yapmamışlardır.

Sayfa beş yüz yirmi yediden itibaren metin bitirilmiş, bundan sonra yapılan ilaveler, "katkılar" ana başlığı altında maddeler halinde sıralanmıştır. Metinde geçen Arapça şiirler ve ifadeler için Farsça kısa ve anlaşılacak kadar izahlar yapmışlardır. Malatyavî'nin eserine aldığı şiirlerin şairlerinden adlarını tespit edebildiklerini bu kısımda göstermişlerdir. Ayrıca bu kısımda tespit edebildikleri kadarıyla Arapça hikmetli söz ve meseller için de kaynak tespiti yapma gayreti göstermişlerdir. Bu başlık altında önce eserde geçen şiir ve mesellere dair. Daha sonra eserde geçen Arapça ve Farsça kelime ve terkiplere ait alt başlıkta kısa açıklamalar yapmışlardır.

Kitabın altı yüz elli beşinci sayfasından altı yüz altmış beşinci sayfasına kadar nüshalar arasında Arapça kelime farklılıkları gösterilmiştir. Son olarak altı alt başlık halinde ayrıntılı bir indeks ilave ederek eseri yayına hazırlamışlardır. Birinci alt başlıkta, eserde geçen Kur'an ayetlerini, ikinci alt başlıkta Arapça meselleri, üçüncü alt başlıkta Arapça şiirleri, dördüncü alt başlıkta Farsça şiirleri, beşinci alt başlıkta nüshalar arasındaki farklılıkları kaynak göstermek suretiyle sıralamışlardır. Son alt başlıkta ise eserde geçen kişi ve yer adlarına dair bir indeks ilave etmişlerdir.

Eseri tahkik eden muhakkikler eserin tahkikinde gerekli hassasiyeti ve özeni göstermişlerdir. Ancak "katkılar" ana başlığı altında beyitlerin tamamının hangi şaire ait olduğunu tespit edememişlerdir. Ayrıca çok sayıda hikmetli sözün kaynaklarda söyleyeni bilindiği halde bunları tespit edip, kaynaklarını vermek sıralayarak belirtmemişlerdir.

Bu Eser ülkemizde de İbrahim Düzen tarafından 1978 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesinde doçentlik çalışması olarak tahkik edilmiş, ancak yayınlanmamıştır.

Gerek şiirler gerekse mesellerin eserin üslubuna sürükleyicilik kattığı ve her yaşta insana yaşamında ona uygunluk katacak deneyimler sunduğu söylenebilir. Eserde kullanılan şiir ve meseller, müellifin asırlar öncesinden yaşadığı döneme ait insan karakterleri ile günümüz insanları arasında karşılaştırma yapabilmeye imkân veren bir özellik taşımaktadır.

Malatyavî gibi tarihin önemli şahsiyetlerinden biri olduğu halde gerek kendisi gerekse eserleri, ülkemiz ilim dünyasına hak ettiği ölçüde tanıtılmadığı kanaatindeyiz. Bu çalışmada yaşadığı dönemin kültür ve edebiyat hayatına katkı yapmış olan bir ilim ve devlet adamını ve onun geleceğe miras olarak bıraktığı kıymetli eserini tanıtmayı amaçladık.

Kaynakça / References

- Durmuş, İsmail (2004). "Mesel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29: 293-297. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Düzen, İbrahim (1978). "Tahkik", *Ravzatu'l-'uḳûl*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Erzurum.
- Düzen, İbrahim (2016). *Muhammed b. Gâzî el-Malatyavî ve Eseri Ravzatu'l-Ukûl*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Gültekin, Aladdin (2017). "Ravzatu'l-Ukûl Adlı Eserde Anlatılan İlk On Hikayedeki Arapça Şiir Örnekleri", *Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu*, (Türkiye-Malatya,17-19 Kasım 2017). Ed. y. 69. Sempozyum Bildiri Özet kitapçığı.
- Gültekin, Aladdin (2017). "Ravzatu'l-Ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (Aralık 2017): 3122-3139.
- Kızıler, Hamdi (2018). "Muhammed b. Gazî el-Malatyavî'de Hikmet Tasavvurunun Tasavvufî Açından Değerlendirilmesi", *1. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi 23-25 Kasım 2018*, (2018), 441-454.
- Malatyavî, Muhammed b. Gâzî (h.1383). *Ravzatu'l-'uḳûl*, thk. Muhammed Ruşen - Ebu'l-Kasım Celil Pever-Kazım Berknisi. Tahran.
- Merzubân, İsbekbed Merzubân b. Rustem b. Şehriyâr (1997). *Merzubânnâme*. Trc. Şihabuddîn Ahmed b. Muhammed b. Arabşah. Beyrut: Muessesetu'l-İntişâr.
- Yazıcı, Tahsin (2005). "Muhammed b. Gâzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30: 531. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.